

УДК 629.052.9

ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ МОРСЬКОГО ТА РІЧКОВОГО ТРАНСПОРТУ

Безлущка О. П., к.і.н., доцент кафедри гуманітарних дисциплін Херсонської державної морської академії, E-mail: bezlutskaaya@ukr.net

Мітрохіна О. О., асистент кафедри гуманітарних дисциплін Херсонської державної морської академії

Метою сучасної професійної освіти є необхідність не лише дати знання, навчити шукати та аналізувати інформацію, а й зробити майбутнього спеціаліста конкурентоздатним на ринку праці. Численні дослідження довели, що конфліктологічна культура є однією з важливих складових професійної культури офіцера морського та річкового транспорту, що сприяє підвищенню рівня його компетентності. В даній статті обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування конфліктологічної культури майбутніх судових офіцерів у процесі професійної підготовки. Розглядається тренінг «Медіація – посередництво в конфліктах. Базові навички медіатора» як один із методів формування конфліктологічної культури в межах морського навчального закладу.

Ключові слова: конфліктологічна культура офіцера морського та річкового транспорту, медіація, методи формування конфліктологічної культури.

Постановка проблеми. Ефективність професійної діяльності фахівців морського та річкового транспорту залежить від багатьох факторів: організація роботи на судні, умов праці та побуту, технічного стану судна, управління на березі, зовнішнього впливу та навколишнього середовища, а також від професійної компетентності судових офіцерів. Формування необхідних професійно значущих компетентностей майбутніх судових офіцерів здійснюється у процесі навчання у спеціалізованому вищому навчальному закладі і забезпечується викладанням низки дисциплін професійного та суспільно-гуманітарного циклів, а також позааудиторною роботою, що безпосередньо впливають на процес розвитку майбутнього фахівця.

Актуальність дослідження. Серед багатьох професійних знань, умінь, навичок і комунікацій, якими повинен володіти спеціаліст, слід виділити вміння вирішувати професійні конфлікти. Адже, напруження або конфліктність у взаєминах між членами екіпажу на судні в умовах замкненого простору і стосунках з близькими людьми на березі, негативно впливають на результативність професійної діяльності.

З огляду на це конфліктологічна культура – необхідна умова професіоналізму майбутніх судових офіцерів.

Аналіз останніх досягнень. Загальні питання професійної підготовки майбутніх фахівців морського та річкового транспорту та змісту професійної морської освіти розкриті у наукових працях М. Бабишеної [1], О. Фролової [10], І. Сокола [9], Г. Варварецької [3] та інших. У свою чергу сутність професійної культури фахівця та її види у теорії професійної педагогіки досліджували В. Базелюк [2], Д. Івченко [5], І. Козич [6], Л. Комалова [7], О. Щербакова [13]. Окремі компоненти конфліктологічної культури фахівця отримали обґрунтування у працях В. Журавльова [4], Н. Самсонової [8], Б. Хасан [11] тощо.

Водночас питання обґрунтування педагогічних умов і шляхів підготовки майбутнього офіцера морського та річкового транспорту до виконання професійної діяльності у професійному конфліктогенному середовищі у морському вищому навчальному закладі не отримали достатньої уваги. Нагальна потреба у підвищенні ефективності формування конфліктологічної культури майбутнього судового офіцера, недостатня розробленість теоретичних і практичних аспектів цієї проблеми, а також об'єктивні потреби у конфліктологічній підготовці фахівців торговельного морського флоту зумовили вибір теми нашого дослідження: «Формування конфліктологічної культури у майбутніх фахівців морського та річкового транспорту».

Мета даної статті – науково обґрунтувати педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування конфліктологічної культури майбутніх фахівців морського та річкового транспорту в процесі професійної підготовки.

Основна частина. Процес формування та подальшого розвитку конфліктологічної культури майбутніх суднових офіцерів повинен здійснюватися, насамперед, у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі, мета якого полягає не лише в отриманні знань про конфлікти, а й у формуванні умінь і навичок управляти конфліктами.

У процесі взаємодії членів екіпажу морського судна, як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності, виникають міжособистісні конфлікти, вирішення яких залежить від соціальних здібностей фахівців управлінського рівня: говорити, слухати, співчувати, аналізувати почуте та приймати рішення. Адже у відповідності до вимог Міжнародної конвенції з підготовки та дипломування моряків та Манільської конференції, що пройшла в червні 2010 року щодо доповнень до Конвенції ПДМНВ 78/95 [16], суднові спеціалісти (капітани, помічники капітана, старші механіки) повинні не лише володіти відповідними професійними знаннями і практичними навичками, але і вміти забезпечувати виконання членами екіпажу чинних дисциплінарних правил, підтримувати у судовому колективі позитивний психологічний клімат, турбуватися про безпеку та здоров'я членів екіпажу.

Тому майбутнім морякам важливо ще у стінах навчального закладу оволодіти конфліктологічною компетентністю: навчитися з мінімальним збитком для учасників завершувати конфлікт, бути здатними реалізувати діяльність, спрямовану на мінімізацію деструктивних наслідків і вирішення проблем.

Найбільш повно цим вимогам відповідає практика вирішення конфліктів і суперечок за допомогою третьої сторони – медіації.

Медіація – це процес, під час якого зустрічаються разом дві чи більше сторони у присутності третьої – нейтральної – сторони (медіатора), яка сприяє досягненню сторонами взаємної згоди у вирішенні суперечки. Власне медіація дозволяє сторонам конфлікту подивитися на ситуацію під іншим кутом зору, дозволяє зрозуміти, що відчувала чи відчуває людина в тій чи в іншій ситуації, дає можливість побачити мотиви вчинків і виявити справжній інтерес людини, в той же час дозволяє усвідомити свої емоції та їх причину. У випадку медіації сторони, які конфліктують самі знаходять рішення [12, с. 272].

У замкненому середовищі, в якому екіпаж перебуває на судні, вкрай важливо вміти просто говорити, проговорювати свої емоції та почуття, пояснювати собі та іншим людям, про що каже саме така наша поведінка в той чи інший момент і чого ми насправді хочемо. Це вміння, особливо в умовах багатонаціонального екіпажу, дається нелегко, але за наявності великого бажання та розуміння можна досягти великих успіхів.

У Херсонській державній морській академії з 2012 року запроваджено проведення тренінгу «Медіація – посередництво в конфліктах. Базові навички медіатора». Традиційно він проводиться для лідерів студентського самоврядування, а також для всіх бажаючих курсантів академії та коледжу.

Мета тренінгу – дати майбутнім фахівцям морського та річкового транспорту первинні уявлення про ефективний метод вирішення конфліктів, який стрімко набуває популярності в усьому світі. Учасники отримують багато нової інформації про конфлікти, причини їх виникнення, оволодівають навичками ефективного спілкування та активного слухання. На життєвих прикладах дізнаються про різницю між позиціями та інтересами сторін взаємодії, а також наскільки важливо враховувати безпосередньо мотиви, причини та потреби людей при розв'язанні непорозумінь. Переглядаючи відеоролики, ознайомлюються із закордонним досвідом роботи медіаторів. Особливу цікавість в учасників викликає знайомство з поняттям ескалації конфлікту, яке ілюструється за допомогою уривків з відомих фільмів та телесеріалів.

При проведенні тренінгу використовуються різноманітні вправи і техніки, спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників, що забезпечують командну роботу та особисту активність учасників.

На основному етапі найбільш ефективними є методи групового обговорення проблемних ситуацій, ділових та сюжетно-рольових ігор, проєктивних методик роботи, моделювання життєвих ситуацій. Вони дозволяють в активній формі засвоїти необхідні навички. Так, наприклад, після інформаційного блоку, курсанти відпрацьовують набуті навички за допомогою вправ «Цікава історія» та «Плітка».

Різновидом роботи, який базується на стратегії використання інтелектуального потенціалу учасників, є вирішення проблемних ситуацій. Так, працюючи в групах, курсанти пропонують типові конфліктні ситуації та шляхи їх розв'язання з різних позицій – сили, влади та потреб чи інтересів сторін. Вправи побудовані так, що для їх виконання необхідна згуртована діяльність всього колективу. Спільно розв'язуючи завдання, учасники прагнуть до взаєморозуміння та узгодження дій. Досягти цього допомагають різноманітні вправи-руханки та ігри («Вітер дує», «Ніхто не знає про мене, що...», «Хаотичне рухання», «Свічка» тощо).

У рамках тренінгу широко використовується рольова гра. Так, на прикладі відомих казок і мультфільмів («Червона шапочка», «Том і Джері») під час групової взаємодії учасники програють різні ролі: конфлікуючих сторін, медіатора, спостерігача.

Під час роботи з курсантами старших курсів застосовуються ділові ігри, основою яких є моделювання реальних практичних ситуацій, які зустрічаються під час ділового та професійного спілкування фахівців морського та річкового транспорту. Застосування ділових ігор підвищує активність засвоєння матеріалу та максимального наближує учасників тренінгу до майбутньої професії.

У ході дводенного тренінгу курсанти приймають активну участь в обговоренні причин і наслідків конфліктів у повсякденному житті під час навчання та у морських екіпажах під час плавальної практики; моделюванні вирішення проблем, що виникають у колективі; отримують необхідні навички спілкування з представниками різних етнічних груп та релігійних конфесій.

Наприкінці другого дня всім учасникам пропонується спробувати себе в ролі медіатора у конкретній конфліктній ситуації та отримати оцінку своєї діяльності від товаришів-спостерігачів і незалежних запрошених гостей – професійних медіаторів (практичних психологів навчальних закладів міста). Як результат, курсанти, які успішно проводять процедуру посередництва в конфлікті, засвоїли всі необхідні знання та оволоділи навичками, отримують сертифікат, який дає можливість виступати медіатором у конфліктах з однолітками.

Висновки. Таким чином, здатність майбутнього офіцера ефективно взаємодіяти з оточуючими його людьми в системі міжособистісних стосунків є важливою складовою соціально-психологічної компетентності судових офіцерів. Тож конфліктологічна підготовка повинна стати одним із важливих напрямів у процесі професійного становлення майбутніх офіцерів морського та річкового транспорту як основи їх подальшої успішної професійної діяльності. У свою чергу, одним із засобів формування конфліктологічної культури у межах морського навчального закладу може бути проведення тренінгу «Медіація – посередництво в конфліктах. Базові навички медіатора».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабишена М. І. Професійно важливі якості – передумова і гарант успішної професійної діяльності майбутніх судових офіцерів / М. І. Бабишена // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Херсон : ХДУ, 2013. – Вип. 64. – С. 192–198.
2. Базелюк В. В. Конфликтологическая подготовка будущего учителя в педагогическом вузе (методология, теория, практика): дис. ... доктора пед. наук: 13.00.08. – Челябинск, 2005. – 402 с.

3. Варварецька Г. А. Результати педагогічного експерименту з формування професійної спрямованості майбутніх фахівців морського та річкового транспорту / Г. А. Варварецька // Наука і освіта. – 2014. – № 1. – С. 83-86.
4. Журавлева В. И. Основы педагогической конфликтологии. – М. : РПА, 1995. – 183 с
5. Ивченко Д. В. Формирование конфликтологической компетентности специалиста таможенной службы: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Калининград, 2000. – 167 с.
6. Козич І. В. Формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05 / Запоріз. нац. ун-т – К., 2008. – 24 с.
7. Комалова Л. Р. Конфликтологическая компетентность как профессиональный принцип конструктивной коммуникации в конфликт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.conflictmanagement.ru/2 htm>
8. Самсонова Н. В. Конфликтологическая культура специалиста // Высшее образование в России. – 2003. – № 1. – С. 124–126.
9. Сокол І. В. Формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. В. Сокол; Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2011. – 20 с.
10. Фролова О. О. Формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Фролова Олена Олександрівна; Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2015. – 20 с.
11. Хасан Б. И. Психотехника конфликта и конфликтная компетентность / Б. И. Хасан. – Красноярск : Фонд ментального здоровья, 1996. – 157 с.
12. Хертель, Анита фон. Профессиональное разрешение конфликтов: Медиативная компетенция в Вашей жизни. – СПб. : Издательство Вернера Регена, 2007. – С. 272.
13. Щербакова О. И. Развитие конфликтологической культуры личности / О. И. Щербакова // The Emissia. Offline Letters : Электронное научное издание (электронный научно-педагогический журнал) [Электронный ресурс]. – С. 56–59.

REFERENCES

1. Babishena M. I. Profesiynno vazhlivi yakosti – peredumova i garant uspishnoї profesiynnoї diyalnosti mayjbutnikh sudnovikh oficeriv / M. I. Babishena // Zbirnik naukovikh pracj. Pedagogichni nauki. – Kherson : KhDU, 2013. – Vip. 64. – S. 192–198.
2. Bazelyuk V. V. Konfliktologicheskaya podgotovka buduthego uchitelya v pedagogicheskom vuze (metodologiya, teoriya, praktika): dis. ... doktora ped. nauk: 13.00.08. – Chelyabinsk, 2005. – 402 s.
3. Varvarecjka G. A. Rezuljtati pedagogichnogo eksperimentu z formuvannya profesiynnoї spryamovanosti mayjbutnikh fakhivciv morsjkogo ta richkovogo transportu / G. A. Varvarecjka // Nauka i osvita. – 2014. – № 1. – S. 83-86.
4. Zhuravleva V. I. Osnovih pedagogicheskoyj konfliktologii. – M. : RPA, 1995. – 183 s
5. Ivchenko D. V. Formirovanie konfliktologicheskoyj kompetentnosti specialista tamozhennoj sluzhbih: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.08. – Kaliningrad, 2000. – 167 s.
6. Kozich І. V. Formuvannya konfliktologichnoї kompetentnosti socialjnogo pedagoga v umovakh magistraturi: Avtoref. dis. kand. ped. nauk: 13.00.05 / Zaporiz. nac. un-t. – K., 2008. – 24 s.
7. Komalova L. R. Konfliktologicheskaya kompetentnostj kak professionaljnihyj princip konstruktivnojy kommunikacii v konflikt [Ehlektronnihyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.conflictmanagement.ru/2 htm>

8. Samsonova N. V. Konfliktologicheskaya kuljtura specialista // Vihsshee obrazovanie v Rossii. – 2003. – № 1. – S. 124–126.
9. Sokol I. V. Formuvannya profesijnoї kompetentnosti mayjbutnikh sudnovodiiv u procesi vivchennya fakhovikh disciplin : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / I. V. Sokol; Kherson. derzh. un-t. – Kherson, 2011. – 20 s.
10. Frolova O. O. Formuvannya sociokuljturnoyj kompetencii mayjbutnikh sudnovodiiv u procesi vivchennya profesijno-orientovanikh disciplin : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Frolova Olena Oleksandrivna; Ternop. nac. ped. un-t im. Volodimira Gnatyuka. – Ternopilj, 2015. – 20 s.
11. Khasan B. I. Psihhotekhnika konflikta i konfliktnaya kompetentnostj / B. I. Khasan. – Krasnoyarsk : Fond mentaljnogo zdorovjya, 1996. – 157 s.
12. Khertelj, Anita fon. Professionaljnoe razreshenie konfliktov: Mediativnaya kompetenciya v Vasheyj zhizni. – SPb. : Izdateljtvo Vernera Regena, 2007. – S. 272.
13. Therbakova O. I. Razvitie konfliktologicheskoyj kuljturih lichnosti / O. I. Therbakova // The Emissia. Offline Letters : Ehlektronnoe nauchnoe izdanie (ehlektronnihyj nauchno-pedagogicheskij zhurnal) [Ehlektronnihyj resurs]. – S. 56–59.

Безлуцкая Е. П., Митрохина О. А. ФОРМИРОВАНИЕ КОНФЛИКТОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ У БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ МОРСКОГО И РЕЧНОГО ТРАНСПОРТА

Целью современного профессионального образования есть необходимость не только дать знания, научить искать и анализировать информацию, но и сделать будущего специалиста конкурентоспособным на рынке труда. Многочисленные исследования доказали, что конфликтологическая культура является одной из важных составных профессиональной культуры офицера морского и речного транспорта, содействующих повышению уровня его компетентности. В данной статье обосновано педагогические условия, которые обеспечивают эффективность формирования конфликтологической культуры будущих судовых офицеров в процессе профессиональной подготовки. Рассматривается тренинг «Медиация – посредничество в конфликтах. Базовые навыки медиатора» как один из методов формирования конфликтологической культуры в пределах морского учебного заведения.

Ключевые слова: конфликтологическая культура офицера морского и речного транспорта, медиация, методы формирования конфликтологической культуры.

Bezlutska O., Mytrohyna O. CULTURE AND CONFLICT MANAGEMENT FORMATION OF FUTURE OFFICERS OF SEA AND RIVER TRANSPORT

The main goal of professional education is not only to give knowledge, teach searching and analyzing information, but to make the future specialist competitive at labor market. Numerous researches proved that conflict culture is one of the most important components of marine and river officers professional culture improving the level of their competency. This article is based on pedagogical conditions that provide effective conflict culture formation of the future ship officers during their training. «Mediation as the medium in conflict is considered. Basic skills of mediator» as one of the formation methods of conflict culture in maritime educational establishment.

Keywords: marine and river officers conflict culture, mediation, formation methods of conflict culture.

© Безлуцька О. П., Мітрохіна О. О.

Статтю прийнято
до редакції 09.10.16